

แนวทางแก้ไขปัญหาข้อผิดพลาดเกี่ยวกับการควบคุมภายในของสหกรณ์การเกษตร

ในบทที่ ๔ ได้กล่าวถึงความหมายตลอดจนวิธีการควบคุมทางบัญชีที่ดี กล่าวคือ การบัญชีที่ดีนั้นจะต้องให้ข้อมูลทางการเงินที่เชื่อถือได้เกี่ยวกับ ผลการดำเนินงาน และสถานะของกิจการอย่างเพียงพอ เพื่อประโยชน์ของผู้ที่เกี่ยวข้อง ในกรณีของสหกรณ์ ผู้เกี่ยวข้องหมายถึง สมาชิกผู้ถือหุ้น คณะกรรมการดำเนินการ เจ้าหน้าที่ต่างๆรวมทั้งเจ้าหน้าที่ของทางราชการที่มีหน้าที่ช่วยเหลือส่งเสริมกิจการสหกรณ์ บุคคลหรือหน่วยงานอื่นที่สนใจ

โดยทั่วไป พนักงานบัญชีของสหกรณ์การเกษตรส่วนใหญ่ในปัจจุบัน ยังมีขีดความสามารถในการปฏิบัติงานไม่เพียงพอ กล่าวคือ ยังไม่เข้าใจระบบบัญชีของสหกรณ์ รวมทั้งระเบียบและคำแนะนำ วิธีปฏิบัติทางบัญชีต่าง ๆ ที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนดไว้ จึงทำให้การปฏิบัติงานบกพร่องผิดพลาดอยู่เสมอ สาเหตุที่สำคัญประการหนึ่งคือสหกรณ์มีรายได้ต่ำ ไม่มีทุนเพียงพอที่จะจัดจ้างบุคคลที่มีความรู้ความสามารถสูงได้ ทั้งจำนวนพนักงานที่จัดจ้างไว้ก็น้อย ไม่เพียงพอแก่การปฏิบัติงาน ทำให้ต้องปฏิบัติงานหลายหน้าที่ พนักงานสหกรณ์บางแห่งก็เป็นญาติพี่น้องของประธานหรือกรรมการผู้จัดการไม่กล้าใช้อำนาจเด็ดขาดแก่บุคคลดังกล่าว ทำให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างเฉื่อยชา และขาดความรับผิดชอบ

ตัวอย่างของปัญหาทางบัญชีที่พบได้เสมอ ๆ มีดังนี้คือ

๑. เจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจเกี่ยวกับระบบการควบคุมทางบัญชีอย่างถูกต้อง การปฏิบัติงานทางด้านบัญชีโดยทั่วไป จึงเป็นเพียงการบันทึกรายการในสมุดลงรายการขั้นต้น และผ่านรายการไปบัญชีแยกประเภท แล้วจัดทำงบทดลอง โดยมีได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับความถูกต้องครบถ้วน และเชื่อถือได้ของรายการในบัญชีย่อยและทะเบียนต่าง ๆ เท่าที่ควร ในหลายสหกรณ์ยังคงต้องให้ผู้สอบบัญชีสหกรณ์ เป็นผู้ทำงบการเงิน

๒. บันทึกรายการบัญชีไม่ถูกต้องตามหลักการบัญชีและระเบียบที่กำหนดไว้ เช่น จัดประเภทรายการผิด บันทึกบัญชีไม่ตรงกับวันที่เกิดรายการ บันทึกรายการในแผ่นบัญชีย่อยลูกหนี้เงินกู้สลับระหว่างเงินกู้ระยะสั้นและปานกลาง

๓. จัดทำบัญชีไม่เป็นปัจจุบัน ละทิ้งไว้เป็นเวลานาน เอกสารหลักฐานมีไม่ครบถ้วน ทะเบียนและบัญชีย่อยต่าง ๆ มิได้จัดทำให้เป็นปัจจุบัน เช่น ทะเบียนคุมสินค้า ทะเบียนหุ้น บัญชีย่อยเจ้าหนี้และเงิน รับฝาก เป็นต้น

๔. ขาดการควบคุมทางบัญชีที่ดี เช่น มิได้จัดทำให้มีการตรวจนับสิ่งของตัวจริงเปรียบเทียบกับบัญชี ทำให้มาตรการ ในการควบคุมดูแลสินทรัพย์ของสหกรณ์เป็นไปอย่างหละหลวม ไม่มีประสิทธิภาพ

๕. มิได้มีการเปรียบเทียบ ยอดรวมในบัญชีแยกประเภทหรือบัญชีคุมยอดกับบัญชีย่อยอย่างสม่ำเสมอ ในระยะเวลาอันสมควร จึงปรากฏว่า ในแต่ละปีทำการตรวจสอบบัญชีจะพบความแตกต่างระหว่างบัญชีคุมยอดกับบัญชีย่อยเป็นจำนวนมาก เช่น ณ วันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๒๗ ปรากฏผลจากการสอบบัญชีสหกรณ์การเกษตร จำนวน ๗๗๘ สหกรณ์ พบว่ามีการจัดทำบัญชีไม่เรียบร้อย เป็นปัจจุบันถึง ๑๔๘ สหกรณ์ มีเงินสดขาดบัญชี ๒๓ สหกรณ์ เป็นเงิน ๑.๗ ล้านบาท และสินค้าขาดบัญชี ๑๐๑ สหกรณ์ เป็นเงิน ๓.๗ ล้านบาท

อนึ่งตามหลักการสหกรณ์นั้น คณะกรรมการดำเนินการ ผู้ซึ่งได้รับเลือกจากที่ประชุมใหญ่จะเป็นผู้กำหนดนโยบายการบริหารและการดำเนินงานของสหกรณ์ ตลอดจนควบคุมดูแลการปฏิบัติงานของฝ่ายจัดการให้เป็นไปตามแผนงานที่กำหนดไว้ แต่ปรากฏว่าในสหกรณ์การเกษตรนั้น ผู้ได้รับเลือกให้เป็นกรรมการดำเนินการเป็นเกษตรกรซึ่งมักไม่ค่อยมีความรู้ในทางธุรกิจและการบริหาร เช่น ไม่เข้าใจในกฎหมาย ระเบียบ และข้อบังคับของสหกรณ์อย่างแท้จริง จึงเป็นผลให้ประสิทธิภาพในการบริหารงานของสหกรณ์อยู่ในระดับต่ำ ไม่สามารถอำนวยความสะดวกให้ต่าง ๆ ของผู้ได้บังคับบัญชาดำเนินไปตามขั้นตอนที่ดีได้

การบริหารงานของสหกรณ์การเกษตรส่วนใหญ่ยังคงต้องอาศัยเจ้าหน้าที่ของทางราชการ คือ สหกรณ์อำเภอ และสหกรณ์จังหวัด ซึ่งบุคคลดังกล่าวเป็นข้าราชการ รัฐลักษณะการบริหาร ระเบียบข้อบังคับสหกรณ์ แต่มีขอบเขตหน้าที่การปฏิบัติงานกว้างขวาง ทำให้ต้องเลือกส่งเสริมแนะนำเฉพาะเรื่องที่สำคัญ ๆ เช่น การให้สินเชื่อ การรวบรวมผลผลิต เป็นต้น หน้าที่สำคัญอีกหน้าที่หนึ่งคือ การตรวจสอบแนะนำด้านการเงิน การบัญชี ซึ่งจะต้องดูแลให้คำแนะนำปรึกษาอย่างใกล้ชิดและสม่ำเสมอ จึงกระทำได้ไม่ครบถ้วนตามมาตรฐานที่ควรจะเป็น การบัญชีจึงไม่เรียบร้อย และเกิดช่องว่างในการทุจริต

จากตารางแสดงความสัมพันธ์ระหว่างการควบคุมที่มีอยู่ และข้อผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้น จำแนกตามรายการทางการค้าของแต่ละธุรกิจ ในบทที่ ๔ นั้น จะทำให้สามารถมองเห็นถึงจุดอ่อน เพื่อกำหนดมาตรการแก้ไขบกพร่องได้ดังนี้คือ

๑. ธุรกิจเกี่ยวกับการเงิน

ก. การให้กู้เงิน

จากตารางที่ ๔/๒ หน้า ๑๒๔ จะเห็นว่าการควบคุมที่มีอยู่มีผลต่อข้อผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นส่วนใหญ่อยู่ในระดับต่ำกล่าวคือ

๑) กรณีข้อผิดพลาดเรื่องการจ่ายเงินกู้โดยไม่ผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการ นั้น มีการตรวจสอบลายมือชื่อผู้อนุมัติก่อนจ่ายเงิน เป็นการควบคุมที่มีผลในการป้องกันโดยตรง แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าไม่มีการร่วมมือกันทุจริต และพนักงานการเงินปฏิบัติงานด้วยความละเอียดรอบคอบ

๒) กรณีการพิจารณาค่าขอกู้ยืมอย่างเห็นแก่พรศพวคนั้น การควบคุมที่มีอยู่ในระดับต่ำเพราะขึ้นอยู่กับพิจารณาของคณะกรรมการ เงินกู้ซึ่งต้องปฏิบัติหน้าที่อย่างเที่ยงธรรม แต่การที่มีข้อผิดพลาดเกิดขึ้นได้เป็นเพราะคณะกรรมการพิจารณาอย่างไม่เป็นหลักเกณฑ์

๓) การจ่ายเงินกู้เกินวงเงินที่อนุมัติ มีเพียงการควบคุมเรื่อง การตั้งคณะกรรมการเป็นผู้พิจารณาให้กู้เงิน แต่ไม่มีการตรวจสอบว่า การจ่ายเงินกู้ทุกครั้งไม่เกินวงเงินที่อนุมัติแล้ว

๔) การทำสัญญาเท็จเพื่อรับเงินจากสหกรณ์ แล้วหักยอดเงินที่รับมีเพียงการควบคุมประเภทสืบหามูลเหตุ (Detective Control) ได้แก่การตรวจสอบการใช้เงินกู้ การสอบทานหนี้ การเร่งรัดหนี้ ซึ่งเป็นการควบคุมประเภทที่วิเวทแล้วจึงล้อมคอก ซึ่งอาจจะสายเกินไปเพราะผู้ทุจริตหลบหนีไปแล้ว

๕) การแก้ไขจำนวนเงินในหนังสือกู้ให้สูงขึ้นแล้วหักยอดเงินส่วนเกิน ซึ่งการควบคุมมีผลในระดับต่ำ โดยมีการควบคุมในลักษณะเดียวกับข้อ ๔) นอกจากนั้นยังมีการแบ่งแยกหน้าที่ระหว่างพนักงานบัญชีและการเงิน อันเป็นการป้องกันข้อผิดพลาดนี้ได้ แต่เนื่องจากในบางขณะพนักงานอยู่ไม่ครบ จึงเป็นช่องทางทุจริตได้เพราะปฏิบัติงานคนเดียวตั้งแต่ต้นจนจบ

๖) กรณีพนักงานฉวยโอกาส ที่สมาชิกลงลายมือชื่อในใบรับเงินกู้ไว้ล่วงหน้า แล้วเบิกเงินใช้เอง การควบคุมที่มีอยู่ในระดับปานกลาง โดยขาดการตรวจสอบและแนะนำให้สมาชิกทราบว่าไม่ควรลงนามในเอกสารก่อนการรับเงิน

๗) การรับชำระหนี้จากสมาชิกแล้วไม่ลงบันทึกบัญชี ซึ่งการควบคุมส่วนใหญ่ เป็นการควบคุมชนิดสืบหามูลเหตุ ซึ่งถ้ามีการควบคุมเรื่องใบเสร็จรับเงินให้ครบถ้วนและมีการแบ่งแยกหน้าที่ระหว่างพนักงานการเงินและพนักงานบัญชีอย่างเคร่งครัดแล้วจะเป็นการควบคุมที่เพียงพอในการลดโอกาสเกิดของข้อผิดพลาดนี้

๘) การลงบัญชีผิดประเภทมิเพียงการควบคุมชนิดสืบหามูลเหตุในขณะที่ไม่มีการตรวจทานการลงบัญชีโดยพนักงานสหกรณ์อีกครั้ง นอกจากนี้ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมฯ ก็ได้ปฏิบัติงานครบถ้วนในเรื่องการตรวจสอบหลักฐานการลงรายการในสมุดบัญชี และการผ่านรายการ

๙) กรณีบันทึกบัญชีย่อยรายตัวผิด จะเป็นลักษณะเดียวกับข้อ ๘) โดยสามารถตรวจสอบได้จากการเตือนการชำระหนี้ การสอบทานหนี้ การเปรียบเทียบแผ่นลูกหนี้ย่อยกับบัญชีคุมยอด เป็นต้น

แนวทางแก้ไขข้อผิดพลาดในเรื่องการให้กู้เงินมีดังนี้คือ

๑) การควบคุมทางบัญชี

ก) ผู้บริหารสหกรณ์จะต้องกวาดค้นให้พนักงานจัดทำสมุดบัญชีเงินกู้ของสมาชิกลงรายการหนี้เงินกู้และหนี้สินอื่น ๆ ซึ่งสมาชิกเป็นหนี้ทุกรายการให้ครบถ้วนเป็นปัจจุบัน อีกทั้งควรประชาสัมพันธ์ให้สมาชิกนำสมุดบัญชีเงินกู้ติดตัวมาแสดงต่อสหกรณ์ทุกครั้งที่มาติดต่อ

ข) ผู้จัดการหรือผู้ทำหน้าที่ผู้จัดการควรแจ้งยอดเงิน เป็นหนี้ให้สมาชิกทราบและรับรองความถูกต้องทุก ๖ เดือน เพื่อสมาชิกผู้กู้จะได้เปรียบเทียบกับสมุดบัญชีเงินกู้ที่ระบุการชำระหนี้ไว้เป็นงวด ๆ

ค) กวาดค้นให้ทำการจัดทำบัญชีของสหกรณ์เป็นปัจจุบัน และมีการเปรียบเทียบยอดในบัญชีเงินให้กู้กับบัญชีย่อยลูกหนี้รายตัวอย่างสม่ำเสมอในระยะเวลาอันสมควร

ง) คณะกรรมการต้องออกคำสั่งแบ่งแยกหน้าที่และความรับผิดชอบของพนักงานสหกรณ์ให้เป็นสัดส่วน และหมั่นตรวจสอบการปฏิบัติงานของพนักงานนั้น ๆ ให้ปฏิบัติ

หน้าที่อยู่ในขอบเขตที่ได้รับมอบหมาย) อีกทั้งควรสลับเปลี่ยนหน้าที่การงานระหว่างพนักงาน เพื่อมิให้บุคคลใดอยู่ในหน้าที่เดียวกันเป็นเวลานาน ถ้าหน้าที่นั้นจะสามารถเปิดโอกาสให้มีการทุจริตได้ง่าย การแบ่งแยกหน้าที่ดังกล่าวได้แก่

(๑) แบ่งแยกหน้าที่พนักงานการเงินออกจากหน้าที่ในการลงบัญชี และหน้าที่ของพนักงานสินเชื่อ

(๒) แบ่งแยกหน้าที่การลงแผ่นลูกหนี้ย่อยรายตัวจากหน้าที่การลงบัญชีคุมยอด

จ) ใบเสร็จรับเงินชำระหนี้เงินให้คู่ควรจัดพิมพ์หมายเลขเรียงลำดับไว้เป็นการล่วงหน้า เพื่อควบคุมการใช้โดยการบันทึกลำดับหมายเลขที่ใช้ไป ถ้ามีหมายเลขใดขาดหายไป จะต้องทำการสำรวจหาเหตุผล ใบเสร็จที่ยกเลิกควรระบุไว้ให้ชัดเจน และต้องอยู่ครบทั้งต้นฉบับและสำเนาทุกใบ

ฉ) คณะกรรมการบริหารต้องหมั่นตรวจสอบภายในโดยสม่ำเสมอ ทั้งวิธีการตรวจสอบอย่างละเอียดและวิธีการสุ่มตัวอย่างเพื่อให้แน่ใจว่า

(๑) ลูกหนี้คงเหลือในบัญชีเป็นลูกหนี้ที่มีตัวตนจริงและผ่านการพิจารณา มีหลักประกันหนี้โดยถูกต้องตามระเบียบ โดยอาจเลือกตรวจสอบรายละเอียดเฉพาะหนี้ที่ค้างนานก่อน

(๒) เงินที่ได้รับชำระหนี้จากลูกหนี้ได้นำเข้าและลงบัญชีของสหกรณ์ครบถ้วนถูกต้องแล้ว ซึ่งการสอบทานหนี้สิน และการแจ้งยอดหนี้ให้สมาชิกทราบ อาจเป็นแนวทางหนึ่งที่ทำให้พบข้อบกพร่องในข้อนี้ จึงควรจัดให้มีการสอบทานหนี้สินของสมาชิกให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยเฉพาะพวกค้างนาน ควรให้ความสนใจเป็นพิเศษ

๒) การควบคุมทางด้านบริหาร

ก) กรรมการบริหารสหกรณ์ ควรปฏิบัติตามคำแนะนำของนายทะเบียนสหกรณ์ และกรมส่งเสริมสหกรณ์ในเรื่องต่อไปนี้โดยเคร่งครัด คือ

(๑) แจ้งผลการพิจารณาเงินกู้รายบุคคล และจำนวนเงินที่อนุมัติให้กู้ให้ประธานกลุ่มทราบทุกคราว เพื่อแจ้งให้สมาชิกผู้กู้ทราบ และแจ้งการจ่ายเงินกู้แก่สมาชิกให้ประธานกลุ่มทราบทุกครั้งที่ยจ่ายเงินให้สมาชิก

(คำสั่งที่ กส. ๑๑๐๗/ว.๕๖ ลว.๑๕ พ.ค. ๒๕๒๒ ข้อ ๓ และคำสั่งที่ กส. ๑๑๐๗/ว.๑๑ ลว. ๒๒ ก.พ. ๒๕๒๕ ข้อ ๑)

(๒) กรรมการและผู้จัดการควรออกตรวจสอบการใช้เงินกู้และการส่งชำระหนี้ทุกประเภทว่า ได้รับและใช้เงินตรงตามวัตถุประสงค์หรือไม่ และสอบทานเงินเป็นหนี้คงค้างจากสมุดบัญชีเงินกู้เปรียบเทียบกับบัญชีย่อยเงินกู้สมาชิกรายบุคคล

ข) คณะกรรมการพิจารณาเงินกู้ ควรตรวจสอบคำขอกู้และผู้ค้ำประกันทุกรายตลอดจนหลักฐานการค้ำประกันว่าถูกต้องตามที่แจ้งในคำขอกู้และเป็นไปตามระเบียบว่าด้วยการให้กู้เงินอีกทั้งสมาชิกผู้กู้เป็นสมาชิกที่ถูกต้องตามระเบียบ

ค) จัดให้มีสัญญาจ้าง และมีหลักประกันจากพนักงานสหกรณ์ทุกคน ควรเรียกหลักประกันไม่น้อยตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบ

ง) แนะนำสมาชิกในวันประชุมใหญ่ให้รู้จักพนักงานสหกรณ์ว่า ใครมีหน้าที่รับผิดชอบอย่างไร ทั้งนี้เพื่อให้สมาชิกติดต่อทำธุรกิจได้ถูกต้อง โดยเฉพาะผู้มีหน้าที่รับเงินคือพนักงานการเงิน

จ) เมื่อปรากฏว่า ลูกหนี้เงินให้สมาชิกในความรับผิดชอบของพนักงานคนใดคนกลางเคลื่อนให้พนักงานผู้นั้น รับผิดชอบค่าใช้จ่ายจำนวนเงินที่คนกลางเคลื่อนนั้น ให้แก่สหกรณ์ ถ้าไม่อาจแยกยอดคนกลางเคลื่อนตามความรับผิดชอบได้ พนักงานทั้งหมดและผู้จัดการ หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติงาน ในหน้าที่ที่ผู้จัดการ จะต้องร่วมกันค่าใช้จ่ายให้แก่สหกรณ์

ฉ) ประชาสัมพันธ์ให้สมาชิกทราบว่า ไม่ควรลงนามในใบรับเงินกู้ก่อนรับเงินตลอดจนเพิ่มสำเนาหนังสือให้สมาชิก เป็นหลักฐาน เมื่อสหกรณ์สามารถทำได้

๓) พยายามแก้ปัญหาการชำระหนี้คืนของสมาชิก ซึ่งขึ้นอยู่กับประสบการณ์ความสำเร็จในการบริหารเครดิต กล่าวคือจะต้องหาวิธีเก็บหนี้ให้ได้เมื่อหนี้ถึงกำหนด โดยเสียค่าใช้จ่ายแต่น้อยและรักษาความสัมพันธ์อันดีกับลูกหนี้ให้คงไว้อยู่ต่อไป ผู้บริหารของสหกรณ์ควรที่จะเข้มงวดในเรื่องการติดตามเร่งรัดหนี้ดังนี้คือ

ก) พยายามจัดทำหนังสือเตือนให้สมาชิกนำเงินมาชำระหนี้ให้มากกว่าปีละ ๑ ครั้ง โดยใช้ข้อความสุภาพง่ายต่อการเข้าใจและสันกระทัตรัด แจ้งกำหนดเวลาที่ต้องชำระหนี้ให้ชัดเจน

ข) ให้ประธานกลุ่มช่วยออกไปติดตามเร่งรัดการชำระหนี้สินของสมาชิก ทั้งนี้เพราะประธานกลุ่มย่อมทราบฐานะและผลการทำกินของสมาชิกภายในกลุ่มเป็นอย่างดี พอที่จะเรียกร้องให้ชำระหนี้ได้ตามความสามารถของแต่ละบุคคล แต่ทั้งนี้ควรเลือกประธานกลุ่มที่มีประวัติการชำระหนี้ดี เพื่อเป็นตัวอย่างของสมาชิกได้

ค) ใช้พนักงานสินเชื่อของสหกรณ์เอง ออกติดตามเร่งรัดหนี้สิน โดยจัดให้มีแบบการติดตามหนี้ระบุเป้าหมายให้ชัดเจน ซึ่งปัจจุบันมีหลายสหกรณ์ที่มีพนักงานสินเชื่อ ซึ่งมีความรู้เหมาะสม โดยเฉพาะสหกรณ์ในโครงการเสริมสร้างของกรมส่งเสริมสหกรณ์

ง) สำหรับลูกหนี้ที่ค้างชำระเป็นเวลานานนั้น เพื่อหลีกเลี่ยงการตัดเป็นหนี้สูญ อันเป็นผลกระทบกระเทือนต่อฐานะของสหกรณ์ ผู้บริหารสหกรณ์ควรจะต้องติดตามให้มีการปฏิบัติตามคำแนะนำของกรมส่งเสริมสหกรณ์ในเรื่อง แนวทางการแก้ไขปัญหาลูกหนี้ของสหกรณ์ ค้างชำระเป็นเวลานาน (ที่ กส.๑๑๐๑/ว.๔๗ ลว. ๑๗ ก.ค. ๒๒) ดังต่อไปนี้

(๑) กรณีที่สมาชิกลูกหนี้ได้จำนองทรัพย์สินเป็นหลักประกันการเป็นหนี้ไว้กับสหกรณ์ และเป็นการจำนองเพื่อประกันการชำระหนี้สินทุกประเภทของสมาชิกนั้น ในกรณีนี้ไม่จำเป็นต้องแก้ไขสัญญา เพราะตราใบที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้โดยสิ้นเชิง สหกรณ์ก็สามารถบังคับให้ชำระหนี้จากทรัพย์สินที่จำนองนั้นได้ และถึงแม้หนี้ของลูกหนี้นั้นจะขาดอายุความที่จะฟ้องร้องเรียกคืนตามกฎหมายได้ก็ตาม ก็ไม่ตัดสิทธิ์ของสหกรณ์ที่จะได้รับชำระหนี้จากทรัพย์สินที่จำนองเป็นหลักประกันนั้นได้ตลอดไป เพียงแต่สหกรณ์ไม่มีสิทธิ์จะเรียกร้องเอาดอกเบี้ยที่ค้างเกินกว่าห้าขึ้นไปได้เท่านั้น (ปพพ. ๑๔๔)*

(๒) กรณีที่สมาชิกลูกหนี้ มีหลักทรัพย์จำนองเป็นประกันการชำระหนี้บางประเภท โดยไม่มีข้อตกลงให้เป็นหลักประกัน ตลอดถึงหนี้สินต่าง ๆ ของสมาชิกรายนั้นด้วย กรณีเช่นนี้สมควรที่สหกรณ์จะแก้ปัญหาด้วยการตกลงกับสมาชิกผู้เป็นหนี้เพื่อขอแก้ไขเพิ่มเติมเงื่อนไข

---

* ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๔ "เหตุที่สิทธิเรียกร้องขาดอายุความ ย่อมไม่ห้ามผู้รับจำนอง ผู้รับจำนำหรือผู้ทรงสิทธิยึดหน่วงทรัพย์สิน หรือเจ้าหนี้ผู้มีปริมาตรสิทธิเหนือทรัพย์สิน อันตนได้ยึดถือไว้ในกรณีที่จะใช้สิทธิบังคับ จากทรัพย์สิน ที่จำนอง จำนำ หรือยึดถือไว้ นั้น แต่เมื่อใช้สิทธิอันนี้ท่านห้ามมิให้เจ้าหนี้คิดเอาดอกเบี้ยที่ค้างกว่าห้าขึ้นไป"

ในหนังสือสัญญาจ้างที่ทำไว้แต่เดิม (แบบหมายเลข ๓ อุภาคผนวกที่ ๓ หน้า ๓๔๑)
โดยเพิ่มข้อตกลงให้หลักทรัพย์ที่จ้างนั้นเป็นประกันการชำระหนี้สินต่าง ๆ ทุกประเภทด้วย
ทั้งนี้เพื่อสหกรณ์จะได้มีสิทธิได้รับชำระหนี้จากทรัพย์สินที่เป็นหลักประกันตามที่กล่าวในข้อ (๑)
โดยจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่

(๓) กรณีสมาชิกเป็นลูกหนี้เงินกู้ และหนี้สินนั้นขาดอายุความ
ที่จะฟ้องร้องเรียกคืน ตามกฎหมายได้แล้ว หากหนี้สินนั้นไม่มีหลักทรัพย์จ้างเป็นประกัน หรือเป็น
กรณีที่มีการค้ำประกันแต่การค้ำประกันต่าง ๆ ได้หลุดพ้นไปแล้ว สหกรณ์ควรแก้ปัญหาด้วยการให้
สมาชิกผู้เป็นหนี้ดังกล่าว ทำหนังสือรับสภาพความรับผิดชอบตามสัญญาที่ยังค้างอยู่ (หมายเลข ๑
อุภาคผนวกที่ ๓ หน้า ๓๓๔) ซึ่งจะช่วยให้สหกรณ์มีหลักฐานการเป็นหนี้ที่จะติดตามเรียกร้องให้
มีการชำระหนี้คืนได้ต่อไป (พพ. มาตรา ๑๔๘)*

(๔) การใช้กฎหมายเพื่อให้ชำระหนี้สิน คือการฟ้องร้อง
ซึ่งเป็นขั้นสุดท้ายของการให้ชำระหนี้ การฟ้องร้องดำเนินคดีทำให้เสียเวลาและค่าใช้จ่ายเป็น
อันมาก รวมทั้งความสัมพันธ์กับสมาชิกลูกหนี้ต้องสิ้นสุดไปด้วย สหกรณ์จึงควรใช้มาตรการนี้เฉพาะ
ในกรณีที่จำเป็น เช่น ใช้กับสมาชิกลูกหนี้ประเภทเหนียวหนี้และไม่ชำระหนี้โดยจงใจ

๔) สหกรณ์ควรแนะนำให้สมาชิกตรวจสอบความถูกต้องของสมุดคู่มือเงินกู้ให้
ตรงกับรายการที่ตนได้เบิกจ่ายและชำระคืนเงินกู้อยู่เสมอ

๕) นอกจากที่กล่าวมาแล้วในข้อ ๑)-๔) สหกรณ์จังหวัด สหกรณ์อำเภอ
และเจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์ควรช่วยแนะนำเรื่องการให้กู้เงิน โดยปฏิบัติตามคำสั่งของนาย
ทะเบียนสหกรณ์ และคำสั่งกรมส่งเสริมสหกรณ์โดยเคร่งครัดดังนี้คือ

* ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๘ "เมื่อกำหนดอายุความได้ล่วงพ้นไป
แล้ว ฝ่ายลูกหนี้ชอบที่จะบอกปิดการชำระหนี้ได้

ถ้ามีการชำระหนี้อย่างใด ๆ ไปตามสิทธิเรียกร้องอันขาดอายุความแล้วเป็นราคา
มากน้อยเท่าใด ท่านว่าจะเรียกคืนหาได้ไม่ ถึงแม้ว่าการชำระหนี้นั้นนั้นจะได้ทำไปเพราะไม่รู้
กำหนดอายุความก็เรียกคืนไม่ได้

วิธีเดียวกันนี้ ท่านให้ใช้ตลอดถึงการรับสภาพความผิดโดยสัญญาและการที่ลูกหนี้ให้
ประกันด้วย"

ก) ตรวจสอบการใช้เงินกู้ และการส่งชำระหนี้ทุกประเภทว่าใช้ตรง วัตถุประสงค์หรือไม่ ภายใน ๔๐ วัน หลังอนุมัติเงินกู้ (คำสั่งที่ กส.๑๑๐๗/ว.๑๑ ลว. ๒๒ ก.พ. ๒๕๒๕ ข้อ ๓)

ข) ให้สจ.สกอ.และจสส. ที่ได้รับมอบหมาย ตรวจสอบหลักฐานการลง รายการในทะเบียนและดูแลด้านการปฏิบัติงานด้านบัญชีและการเงินอย่างใกล้ชิด (คำสั่งที่ ๑๑๐๗/ว.๖๘ ลว.๑๘ ก.ย. ๒๕๒๒ ข้อ ๑,๑๑๐๗/ว.๘ ลว.๓๐ ม.ค. ๒๕๒๔)

ค) มีการตรวจนับเงินสดเปรียบเทียบกับยอดคงเหลือในสมุดเงินสด เป็นประจำวัน และตรวจสอบหลักฐานการลงรายการและผ่านรายการไปยังสมุดบัญชีขึ้นปลาย (คำสั่งนายทะเบียนสหกรณ์ที่ ๒๓/๒๕๑๘ ลว. ๒๔ มี.ค. ๒๕๒๘)

ง) ให้สอบทานหนี้ของสมาชิกทุกครั้งที่ประชุมกลุ่มหรืออย่างน้อย ๑ ครั้ง ในคราวประชุมกลุ่มปลายปีก่อนการประชุมใหญ่ (คำสั่งที่ ๑๑๐๗/ว.๕๖ ลว. ๑๕ พ.ค. ๒๕๑๗ ข้อ ๑ คำสั่งที่ ๑๑๐๗/ว.๖๘ ลว. ๑๘ ก.ย. ๒๕๒๒ ข้อ ๒ และคำสั่งที่ ๑๑๐๗/ว.๑๑ ลว. ๒๒ ก.พ. ๒๕๒๕ ข้อ ๓)

ข. ดอกเบี้ยรับจากเงินให้กู้ ดอกเบี้ยค่าปรับจากเงินให้กู้

จากตารางที่ ๔/๓ หน้า ๑๒๗ จะพบว่าการควบคุมที่มีอยู่มีผลต่อข้อผิดพลาด ที่อาจเกิดขึ้นในระดับต่ำ กล่าวคือ

๑) ข้อผิดพลาดซึ่งการควบคุมมีผลในระดับต่ำ มีดังนี้

ก) ข้อผิดพลาดในเรื่องของ เงินต้น ระยะเวลา อัตราดอกเบี้ยที่ใช้ ในการคำนวณไม่ถูกต้อง และการคำนวณดอกเบี้ยรับนี้มีเพียงตารางคำนวณดอกเบี้ยสำเร็จรูป เป็นเครื่องช่วยลดโอกาสเกิดขึ้นของข้อผิดพลาดดังกล่าว โดยไม่มีการตรวจการคำนวณซ้ำโดย พนักงานผู้อื่น อีกทั้งจสส.มิได้ตรวจสอบเอกสารประกอบกับบันทึกรายการโดยครบถ้วนสม่ำเสมอ

ข) การบันทึกบัญชีย่อยรายตัวผิด การไม่บันทึกตามเกณฑ์ที่รับฟังจ่าย และการบันทึกดอกเบี้ยรับผิดจำนวน มีแต่การควบคุมประเภทสืบหามูลเหตุ (Detective Control) โดยเป็นไปในทำนองเดียวกันกับข้อผิดพลาดในเรื่องการให้กู้เงิน ที่กล่าวมาแล้ว ในข้อ ก.

เนื่องจากดอกเบี้ยรับจากเงินให้กู้ และดอกเบี้ยค่าปรับจากเงินให้กู้ เป็นเรื่องที่มีความสัมพันธ์ กับเรื่องการให้กู้เงินซึ่งเป็นต้นเงิน ในทางปฏิบัติจึงทำไปพร้อม ๆ กัน ดังนั้นการควบคุมในเรื่องดอกเบี้ยรับจากเงินให้กู้ ดอกเบี้ยค่าปรับจากเงินให้กู้ จึงควรปฏิบัติดังที่กล่าวแล้วในข้อ ก. อีกทั้งต้องจัดให้มีการตรวจคำนวณซ้ำในเรื่องดอกเบี้ย โดยพนักงานบัญชี สมุหบัญชี (ถ้ามี) หรือผู้จัดการ เพื่อป้องกันข้อผิดพลาด

ค. การรับฝากเงิน

จากตารางที่ ๔/๔ หน้า ๑๓๑ จะพบว่า การควบคุมที่มีอยู่ในเรื่องนี้มีผลต่อข้อผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้น ในระดับค่อนข้างต่ำ กล่าวคือ

- ๑) ข้อผิดพลาดซึ่ง การควบคุมมีผลในระดับต่ำได้แก่
  - ก) การคำนวณดอกเบี้ยไม่ถูกต้อง
  - ข) การไม่ขอยอดดอกเบี้ยของต้นเงินฝากที่ครบกำหนด
  - ค) การลงบันทึกในแผ่นเจ้าหนี้เงินฝาก ไม่ถูกต้อง (จำนวนเงินผิดพลาด)

ข้อผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นในข้อ ก) - ค) ที่กล่าวข้างต้นนั้นมีเพียงการควบคุม ประเภทสืบหามูลเหตุ (Detective Control) ได้แก่ การตรวจสอบการบันทึกรายการในสมุดบัญชีขึ้นต้นและการผ่านรายการเข้าสมุดบันทึกรายการขึ้นปลาย ซึ่งปฏิบัติเป็นบางส่วนโดยสหกรณ์อำเภอหรือเจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์ที่ได้รับมอบหมาย และสำหรับข้อผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นในข้อ ค) นั้น อาจค้นพบได้ด้วย การส่งหนังสือรับรองยอดเงินฝากคงเหลือ ซึ่งทำอย่างน้อย ๑ ครั้งในรอบปีการเงินอีกด้วย

- ง) แผ่นเจ้าหนี้เงินฝากรายตัวไม่ตรงกับบัญชีคุมยอด
- จ) ลงบัญชีเงินฝากผิดประเภท เช่นสลับกันระหว่าง เงินฝากออมทรัพย์ และเงินฝากประจำ

ข้อผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นในข้อ ง) และ จ) นั้น มีการควบคุมซึ่งมีผลต่อข้อผิดพลาด เหมือนดังเช่น ที่กล่าวแล้วในเรื่องการควบคุมของข้อ ก) - ค) ข้างต้นกับการตรวจสอบยอดในแผ่นเจ้าหนี้เงินฝากแต่ละประเภทเปรียบเทียบกับบัญชีคุมยอด เฉพาะในตอนปิดบัญชีประจำงวดเท่านั้น

๒) ข้อผิดพลาดซึ่งการควบคุมมีผลในระดับสูงได้แก่

- ก) กรณีปลอมลายมือชื่อสมาชิก ถอนเงินจากบัญชีเงินฝาก
- ข) รับฝากเงินจากสมาชิกแล้วไม่บันทึกบัญชี ยักยอกเงิน

จากข้อผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นและการควบคุมที่สหกรณ์การเกษตรปฏิบัติ
อยู่ เพื่อการควบคุมภายในที่ดี ในเรื่องการรับฝากเงิน สหกรณ์ควรปฏิบัติดังนี้คือ

๑) คณะกรรมการดำเนินการควรทบทวนและกำหนดให้มีการปฏิบัติในเรื่อง
ต่อไปนี้อย่างเคร่งครัด คือ

ก) การรับเงินฝากควรให้พนักงานบัญชี เป็นผู้บันทึกรายการรับฝากในสมุด
คู่บัญชีเงินฝาก พร้อมบันทึกแผ่นเจ้าหนี้เงินฝาก โดยใช้ใบนำส่งเงินฝาก เป็นหลักฐานการบันทึก
บัญชีให้ถูกต้องตามประเภทของการฝากออมทรัพย์ หรือประจำ แล้วส่งให้พนักงานผู้รับมอบอำนาจ
ตรวจสอบและลงลายมือชื่อไว้ เป็นหลักฐาน

ข) หน้าที่การรับ-จ่ายเงิน กับหน้าที่การบัญชี จะต้องแบ่งแยกกันโดย
เด็ดขาด

ค) ในกรณีที่ พนักงานในตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่งมิได้มาปฏิบัติงานหรือ
ออกไปปฏิบัติงานอื่นนอกสำนักงาน จะต้องมีการมอบหมายให้พนักงานผู้อื่นหรือกรรมการ ปฏิบัติ
งานแทน โดยกำหนดเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อให้การปฏิบัติงานมีการแยกหน้าที่ครบถ้วนดังที่กล่าว
ในข้อ ก) และ ข)

ง) จัดให้มีพนักงานอีกคนหนึ่งทำการตรวจสอบการคำนวณดอกเบี้ย
เงินรับฝาก เช่น สมทบบัญชีหรือผู้จัดการ เพื่อทำการตรวจสอบการคำนวณดอกเบี้ยของพนักงาน
บัญชี ก่อนส่งให้พนักงานรับจ่ายเงิน

จ) กวดขันให้พนักงานบัญชีปฏิบัติงานด้วยความระมัดระวัง และละเอียด
รอบคอบ อันเป็นการป้องกันข้อผิดพลาดเกี่ยวกับ การไม่ทบทวนดอกเบี้ยของตน เงินฝากที่ครบกำหนด
การลงบันทึกในแผ่นเจ้าหนี้เงินฝากด้วยจำนวนที่ไม่ถูกต้อง และการลงบัญชีเงินฝากผิดประเภท
ซึ่งในการนี้ อาจกระทำได้ด้วยการสุ่มตรวจสอบการปฏิบัติงานซ้ำ ในเรื่องดังกล่าวโดยสมทบบัญชี
หรือผู้จัดการ

ฉ) กวดขันเรื่องการตรวจสอบลายมือชื่อผู้ถอนเงินในใบถอนเงินฝาก
เปรียบเทียบกับตัวอย่างลายมือชื่อที่ให้ไว้กับสหกรณ์

๒) สหกรณ์อำเภอหรือเจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์ที่ได้รับมอบหมาย ควรพยายาม
ปฏิบัติตามคำสั่งนายทะเบียนสหกรณ์และคำสั่งกรมส่งเสริมสหกรณ์ในเรื่องต่อไปนี้คือ

ก) มีการตรวจนับเงินสดเปรียบเทียบกับยอดคงเหลือในสมุดเงินสดเป็น
ประจำวัน และตรวจสอบหลักฐานการลงรายการ และการผ่านรายการไปสมุดบัญชีชั้นปลาย และ
การจัดทำทะเบียนย่อยต่าง ๆ ให้เป็นปัจจุบันอยู่เสมอ ทั้งนี้เป็นไปตาม คำสั่งของนายทะเบียน
สหกรณ์ที่ ๒๓/๒๕๑๘ ลว. ๒๔ มี.ค. ๒๕๑๘

ข) จัดส่งหนังสือรับรองยอดเงินฝากคงเหลืออย่างน้อย ๑ ครั้งในรอบปี
การเงินให้ครบบัญชีเงินฝากทุกบัญชี ทั้งนี้เป็นไปตาม คำสั่งที่ กส.๑๑๐๗/ว.๑๑ ลว. ๒๒ ก.พ.
๒๕๒๕ นอกจากนั้นควรติดตามรายการโต้แย้งของสมาชิกด้วย

๒. ธุรกิจการซื้อ

ก. การขายสินค้า

จากตาราง การประเมินผลการควบคุมภายในเรื่องการขายสินค้า
(ตารางที่ ๔/๕ หน้า ๑๓๔) จะพบว่าข้อผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นมีการควบคุมในระดับต่าง ๆ
ดังนี้คือ

๑) ข้อผิดพลาดซึ่งการควบคุมมีผลในระดับต่ำได้แก่

ก) การบันทึกจำนวนเงินขายผิดโดยไม่เจตนา ทั้งนี้เพราะมีแต่การ
ควบคุมชนิดสืบหามูลเหตุ

ข) การขายโดยจ่ายสินค้าในจำนวนสูงกว่าใบกำกับสินค้า การบันทึก
ขายเชื่อเป็นขายสดเมื่อรับเงินในงวดบัญชีถัดมา การตั้งลูกหนี้ไม่มีตัวตนแล้วเอาสินค้าไปใช้
การควบคุมต่อข้อผิดพลาดดังกล่าวมีผลในระดับต่ำเพราะการจัดทำใบกำกับสินค้าและการจ่าย
สินค้ากระทำโดยบุคคลคนเดียวคือพนักงานการตลาดซึ่งถึงแม้จะเป็นผู้มีความรับผิดชอบในตัวสินค้าแต่กว่า
จะตรวจพบว่าสินค้าขาดหายก็เมื่อนับสินค้าปลายปี ซึ่งถ้านับสินค้าในระหว่างปีเช่นทุกสิ้นเดือน
จะตรวจพบเร็วขึ้น

- ค) กรณียกยอกเงินที่สมาชิกนำมาชำระทั้งนี้ เพราะการควบคุมใบเสร็จรับเงินไม่ปฏิบัติโดยสมบูรณ์และสม่ำเสมอ
- ง) กรณีปลอมลายมือชื่อสมาชิกรับปฎิเป็นเงินเชื่อ ทั้งนี้เพราะไม่มีการตรวจสอบลายมือชื่อและเพราะการร่วมกันทุจริต
- จ) กรณีนำสินค้าไปใช้เองแล้วไม่ออกใบกำกับสินค้า และไม่บันทึกบัญชีขาย ซึ่งจะตรวจพบได้เมื่อนับสินค้าเท่านั้น

๒) ข้อผิดพลาดซึ่งการควบคุมมีผลในระดับปานกลางได้แก่

- ก) การบันทึกบัญชีขายแต่ไม่ส่งสินค้า
- ข) การมอบสินค้าและจัดทำใบกำกับสินค้าแล้วแล้วแต่ไม่บันทึกบัญชี
- ค) กรณีไม่จำกัดจำนวนเงินขายเชื่อ
- ง) กรณีขายเกินวงเงินที่กำหนด

๓) ข้อผิดพลาดซึ่งการควบคุมมีผลในระดับสูงได้แก่

- ก) กรณีการส่งสินค้าให้สมาชิกแล้วไม่ออกใบกำกับสินค้า
- ข) การบันทึกขายผิดงวดบัญชี
- ค) การขายเชื่อโดยไม่มีสัญญาหลักประกันและผู้ค้ำประกัน
- ง) การขายเชื่อให้พนักงานโดยทำหลักฐานการขายไม่ถูกต้อง
- จ) การขายเชื่อให้สมาชิกโดยไม่ผ่านการอนุมัติของคณะกรรมการ

จากข้อผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้น และการควบคุมที่สหกรณ์การเกษตรปฏิบัติ อยู่ในเรื่องการขายสินค้า เพื่อการควบคุมภายในที่ดี สหกรณ์ควรปฏิบัติเพิ่มเติมดังนี้คือ

- ๑) จัดให้พนักงานบัญชีเป็นผู้ตรวจสอบทะเบียนคุมสินค้า ซึ่งพนักงานตลาดจัดทำ ทั้งนี้เพราะในสหกรณ์การเกษตร ความสามารถในการจัดจ้างพนักงานมีจำกัด บางสหกรณ์จึงต้องให้พนักงานตลาดผู้รักษาสินค้า เป็นผู้จัดทำทะเบียนคุมสินค้าด้วย อันเป็นการขัดต่อวิธีการควบคุมภายในที่ดีในเรื่องการแบ่งแยกหน้าที่ จึงต้องกำหนดให้มีพนักงานอีกคนเป็นผู้ตรวจสอบ เพื่อให้งานของพนักงานคนหนึ่งได้รับการพิสูจน์โดยงานของพนักงานอีกคนหนึ่ง เป็นการทดแทนการแบ่งแยกหน้าที่ ซึ่งถ้าเป็นสหกรณ์ขนาดใหญ่ซึ่งมีกำลังจัดจ้างพนักงานก็ควรจัดจ้างพนักงานบัญชีเพื่อให้เป็นผู้ลงบันทึกทะเบียนคุมสินค้าโดยเฉพาะ

- ๒) ควรจัดให้มีการการเป็นผู้ตรวจสอบในเรื่องต่อไปนี้
- ก) ตรวจสอบสัญญาซื้อเชื้อเพลิงของทุกฉบับว่ามีการอนุมัติถูกต้อง มีสัญญาหลักประกันครบถ้วน ตลอดจนได้บันทึกบัญชีครบถ้วนแล้ว
- ข) ตรวจสอบความครบถ้วนของใบกำกับสินค้าว่าได้มีการลงบัญชีครบถ้วนถูกต้องแล้วทุกใบ
- ค) ตรวจสอบใบรับเงินขายสินค้าว่าได้นำมาลงบัญชีครบถ้วน สำหรับใบที่ยกเลิกได้น่าต้นฉบับมากลัดติดเล่มไว้แล้ว นอกจากนี้ต้องควบคุมจำนวนใบรับเงินขายสินค้าทั้งหมด (ทั้งที่ใช้แล้วและยังมีได้ใช้) โดยทำเป็นทะเบียนคุม
- ๓) กวดขันให้มีการจัดทำรายงานวิเคราะห์รายละเอียดลูกหนี้ อย่างน้อยทุกสิ้นปีการเงินหรือถ้าทำได้ให้จัดทำทุกสิ้นเดือน นอกจากนั้นควรจัดให้มีการแจ้งยอดและเดือนการชำระหนี้ อีกทั้งให้มีการสอบทานหนี้สินสมาชิกทุกราย โดยประธานกลุ่มทุกเดือน และสหกรณ์อำเภอหรือเจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์ร่วมกับพนักงานสินเชื่อ และประธานกลุ่มอย่างน้อย ๑ ครั้งในที่ประชุมกลุ่ม
- ๔) สหกรณ์อำเภอ หรือเจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์ที่ได้รับมอบหมาย ควรพยายามปฏิบัติตามคำสั่งนายทะเบียนสหกรณ์ และคำสั่งของ กรมส่งเสริมสหกรณ์ในเรื่องต่อไปนี้คือ
- ก) มีการตรวจนับเงินสด เปรียบเทียบกับยอดคงเหลือในสมุดเงินสดเป็นประจำวัน และตรวจสอบหลักฐาน การลงรายการ และการผ่านรายการไปสมุดบัญชีชั้นปลายให้ถูกต้องเป็นปัจจุบันเสมอ ตามคำสั่งของนายทะเบียนสหกรณ์ที่ ๒๓/๒๕๑๘ ลว. ๒๔ มี.ค. ๒๕๑๘
- ข) สอบทานหนี้ของสมาชิกทุกครั้งที่ประชุมกลุ่มหรืออย่างน้อย ๑ ครั้ง ในคราวประชุมกลุ่มปลายปีก่อนการประชุมใหญ่ ทั้งนี้เป็นไปตาม คำสั่งที่ ๑๑๐๗/ว.๕๖ ลว. ๑๕ พ.ค. ๒๕๑๗ ข้อ ๖ คำสั่งที่ ๑๑๐๗/ว.๖๘ ลว. ๑๘ ก.ย. ๒๕๒๒ ข้อ ๒ และคำสั่งที่ ๑๑๐๗/ว.๑๑ ลว. ๒๒ ก.พ. ๒๕๒๕ ข้อ ๓ (ดูภาคผนวกที่ ๓ หน้า ๓๓๑, ๓๔๒, ๓๕๔ ตามลำดับ)
- ๕) จัดให้มีการควบคุมสินค้าด้วยวิธีต่อไปนี้
- ก) กำหนดระเบียบว่าด้วยการคุมสินค้าให้รัดกุม ชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษร ทั้งนี้เพื่อช่วยให้พนักงานและผู้ที่เกี่ยวข้อง รุ้ขอบเขต ความรับผิดชอบ จะได้ปฏิบัติหน้าที่

ด้วยความถูกต้องเรียบร้อย โดยเฉพาะเรื่องความรับผิดชอบของพนักงานกรณีที่สินค้าของสหกรณ์ขาดหาย เป็นต้น

ข) ผู้จัดทำทะเบียนคุมสินค้า จะต้องจัดทำเป็นประจำวัน สำหรับด้านที่เกี่ยวกับการขาย จะต้องลงรายการจ่ายสินค้าออกตามเอกสารการขาย (ใบกำกับสินค้าหรือใบรับเงินขายสินค้า) รายการละฉบับและต้องอ้างอิงเอกสารจ่ายสินค้านั้น ๆ กำกับทุกรายการด้วย

ค) การเขียนใบสำคัญขายสินค้า แต่ละครั้ง (ทั้งขายสดและขายเชื่อ) ต้องเขียนรายละเอียดเกี่ยวกับชื่อชนิด และขนาดของสินค้าที่ขายให้ชัดเจน เพื่อป้องกันการผิดพลาดในการตัดจ่ายทะเบียนคุมสินค้า

ง) จัดให้มีกรรมการคอยตรวจสอบ การจัดทำทะเบียนคุมสินค้าให้ถูกต้อง เป็นปัจจุบันโดยสม่ำเสมอและมีการตรวจนับสินค้าคงเหลือ ในระหว่างปีบัญชี (นอกเหนือจากการตรวจสอบเมื่อสิ้นปีบัญชี) เพื่อเปรียบเทียบกับทะเบียนคุมสินค้า ว่าถูกต้องตรงกันหรือไม่ มีสินค้าขาดเกินเท่าใด

อนึ่งการตรวจนับสินค้าคงเหลือของสหกรณ์ทุกครั้ง จะต้องดำเนินการตามขั้นตอนต่อไปนี้คือ

(๑) จัดให้มีคณะเจ้าหน้าที่ ๓ คน ซึ่งเป็นผู้ไม่มีหน้าที่โดยตรงในการเก็บรักษาสินค้า เป็นกรรมการทำการตรวจนับสินค้า เพื่อทราบปริมาณและสภาพคงเหลือตามความเป็นจริง

(๒) รายการที่ตรวจนับเป็นสินค้าคงเหลือของสหกรณ์ จะต้องรวมเฉพาะสินค้าที่เป็นกรรมสิทธิ์ของสหกรณ์เท่านั้นกล่าวคือ สินค้าซื้อขายที่เก็บรักษาอยู่ในคลังสินค้า (ฉาง) และที่เบิกไปฝากขาย สินค้าที่นำไปฝากขายที่อื่น และสินค้าที่ลงบัญชีซื้อแล้ว โดยกรรมสิทธิ์โอนมาแล้วเพียงแต่ยังไม่ได้รับสินค้า

(๓) ต้องระมัดระวังไม่ตรวจนับสิ่งของต่อไปนี้รวม เป็นสินค้าคงเหลือด้วยคือ สินค้าที่รับฝากขาย สินค้าที่มีไว้ใช้ในสำนักงาน สินค้าที่ลงบัญชีขายแล้วแต่ผู้ซื้อยังมิได้รับของไป และสินค้าที่ผู้ขายส่งมาให้แล้วแต่ยังไม่ได้ลงบัญชีซื้อในงวดนั้น

(๔) ราคาสินค้าคงเหลือตามระเบียบการบัญชีของสหกรณ์ พ.ศ. ๒๕๑๒ กล่าวคือ ราคาสินค้าคงเหลือ ตามราคาทุนหรือราคาซื้อครั้งสุดท้าย หรือราคาตลาด

ณ วันตรวจนับแล้วแต่ราคาใบจะต่ำกว่า ในกรณีที่ซื้อสินค้าชนิดเดียวกันไว้หลายรุ่นหลายราคา ราคาทุนหมายถึงราคาส่งของที่ซื้อครั้งสุดท้ายย้อนขึ้นไป

(๕) สินค้าที่เสื่อมชำรุด เก่าเก็บ ล้าสมัย เสื่อมคุณภาพ มูลค่าของสินค้าจะลดลงตามสภาพระเบียบการบัญชีของสหกรณ์ ที่กำหนดให้ตีราคาลดลงตามราคาที่เหมาะสม ส่วนพวกที่เสียหายจนไม่อาจจำหน่ายได้ มูลค่าของสินค้าจะหมดสิ้นไป จึงควรแยกสำรวจและจัดทำบัญชีรายละเอียดไว้ เพื่อขออนุมัติตัดออกจากบัญชีตามระเบียบต่อไป

๖) ควรกำหนดให้ เร่งรัดการชำระหนี้ของลูกหนี้ตามวิธีที่กล่าวไว้ใน เรื่องการแก้ไข ปัญหาการชำระหนี้สินของสมาชิกดังได้กล่าวไว้ใน เรื่องการให้กู้เงิน ส่วนกรณีของลูกหนี้ค้างนานและหนี้สินขาดอายุความที่จะฟ้องร้องเรียกคืนตามกฎหมายได้แล้ว หากหนี้สินไม่มีหลักทรัพย์จำนอง เป็นประกัน หรือกรณีการค้ำประกันต่าง ๆ ที่มีอยู่เดิมได้หลุดพ้นไปแล้ว สหกรณ์ควรแก้ปัญหาด้วยการให้สมาชิกผู้เป็นหนี้ดังกล่าว ทำหนังสือรับสภาพความรับผิดชอบตามสัญญาซื้อขายสินค้า เชื้อที่ยังคงค้างอยู่ (คำสั่งที่ กส.๑๑๐๑/ว.๔๗ ลว. ๑๗ ก.ค. ๒๕๒๒) ซึ่งจะทำให้สหกรณ์มีหลักฐานการเป็นหนี้ที่มีสิทธิติดตามเรียกร้องให้มีการชำระหนี้สินต่อไป (ดูแบบหมายเลข ๒ ภาคผนวกที่ ๓ หน้า ๓๔๐)

๗) จัดให้มีการกวาดล้างเรื่องการนำส่งเงินทุกสิ้นวันพร้อมทั้งรายการขายสินค้า กับกลุ่ม เลือกตรวจนับสินค้าหมุนเวียน ในระหว่างปีตามวิธีที่กล่าวในข้อ ๕) และจัดให้มีคณะกรรมการ หรือพนักงานการเงินตรวจสอบบิลขายสินค้าให้ถูกต้องตรงกับเงินสดทุกวัน กรณีขายสินค้าหน้าร้านให้ตรวจกับรายงานการขายหน้าร้าน

อนึ่งจาก การสอบถามสหกรณ์การเกษตร พบว่ามีแนวโน้มที่จะไม่ขายสินค้าเป็นเงินเชื่อ เพราะติดหนี้ยาก อายุความเพียง ๒ ปีและจัดให้มีการขายเฉพาะเครื่องอุปโภค บริโภค ที่ราคาไม่สูง ส่วนพวกปุ๋ย ยาฆ่าแมลง จะแนะนำให้สมาชิกกู้เงินจากสหกรณ์ โดยขอรับเป็นวัสดุ อุปกรณ์การเกษตรแทน ซึ่งทางกรมส่งเสริมสหกรณ์ได้ให้ความสนับสนุน โดยออกระเบียบว่าด้วยการจัดหาสิ่งของที่สมาชิกต้องการมาจำหน่าย เพื่อเป็นแนวทางให้สหกรณ์การเกษตร ขอแก้ไขระเบียบสหกรณ์ว่าด้วยเรื่องดังกล่าวต่อนายทะเบียน ตามที่ทางกรมส่งเสริมเสนอในระเบียบที่ กส. ๑๑๐๗/ว.๗ ลงวันที่ ๑๓ มี.ค. ๒๕๒๗ (ภาคผนวกที่ ๓ หน้า ๓๖๖)

๘) กรรมการจะต้องหมั่นสำรวจสินค้าที่อยู่ในครอบครองด้วยตนเอง หรือ มอบหมายให้พนักงานผู้เกี่ยวข้องกับสินค้า สำรวจ เพื่อทราบถึงจำนวนสินค้าที่ค้างนาน

เสื่อมชำรุดหรือล้าสมัย เพื่อหาทางแก้ไขต่อไป วิธีการสำรวจสินค้านั้น สหกรณ์ควร กำหนดให้พนักงานคลังสินค้าและพนักงานขายสินค้ารายงานถึงสินค้าที่ดูแล้วว่ามีสภาพอย่างไร สินค้าใดขายคล่อง หรือขายช้า เพื่อจะได้นำข้อมูลมาพิจารณา ในการสั่งซื้อสินค้าเพิ่มเติม หรือกำหนดในการขายเพื่อล้างสต็อกให้หมดไป แต่ทั้งนี้ต้องปฏิบัติตามระเบียบที่นายทะเบียน สหกรณ์กำหนดไว้คือ

ก) ลดราคาไม่ต่ำกว่าราคาทุน ได้แก่ลดเพื่อปรับปรุงราคาตามภาวะ ตลาด หรือเพื่อการแข่งขันอันได้แก่สินค้าประเภท อุปกรณ์ บริโภค และวัสดุอุปกรณ์การเกษตร การลดราคาดังกล่าวผู้จัดการมีอำนาจสั่งลดได้ แล้วแจ้งให้ที่ประชุมคณะกรรมการรับทราบใน คราวต่อไป

ข) ลดราคาต่ำกว่าราคาทุน ทุก ๆ กรณีให้ผู้จัดการเสนอราคาต่อที่ ประชุมคณะกรรมการดำเนินการของสหกรณ์ เพื่อพิจารณาอนุญาต และต้องได้รับความเห็นชอบ จากสหกรณ์อำเภอและหรือสหกรณ์จังหวัดแล้วแต่กรณีด้วย

ค) การบันทึกรายละเอียดเกี่ยวกับการลดราคา

(๑) การลดราคาสินค้า เครื่องอุปกรณ์ วัสดุอุปกรณ์การเกษตร และสินค้าอื่น ๆ ให้สหกรณ์บันทึกรายละเอียดต่าง ๆ ไว้ ในทะเบียนลดราคาสินค้าตามแบบที่ ทางราชการกำหนด

(๒) การลดราคาสินค้าพืชผล หรือผลิตผล ให้สหกรณ์บันทึกข้อเสนอ ของผู้จัดการสหกรณ์และข้อวินิจฉัยของคณะกรรมการดำเนินการไว้ในรายงานประชุมอย่างละเอียด ให้สหกรณ์เก็บรักษารายงาน การขอลดราคาและการอนุญาตไว้เป็นหลักฐานด้วย

๔) การแก้ปัญหาเมื่อสินค้าขาดหาย

กรณีสินค้าขาดหาย สหกรณ์จะต้องตรวจสอบและสืบสวนให้ทราบ ถึงจำนวนและมูลค่าของสินค้าที่ขาดหาย มูลเหตุของการขาดหาย และบุคคลที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ เพื่อดำเนินการเรียกร้องให้มีการชดเชยค่าสินค้าคืนโดยเร็ว แนวทางการแก้ปัญหาอาจทำได้ ดังต่อไปนี้

ก) สินค้าขาดหายเพราะการทุจริต

(๑) เมื่อสหกรณ์ทราบถึงการทุจริตเกี่ยวกับสินค้าและบุคคลผู้รับ

ผิดชอบแน่ชัดแล้ว ให้เรียกประชุมคณะกรรมการดำเนินการของสหกรณ์ พร้อมทั้งแจ้งให้เจ้าหน้าที่ของทางราชการผู้เกี่ยวข้องโดยตรงทราบโดยเร็ว

(๒) ดำเนินการเรียกrogateเสียหาย โดยให้ผู้รับผิดชอบนำเงินค่าสินค้าที่ขาดหายไปใช้คืนทันที และจำนวนที่นำมาใช้นั้นให้คิดจากมูลค่าของสินค้าตามราคาขาย

(๓) ถ้าผู้รับผิดชอบยังไม่สามารถนำเงินมาใช้คืนทันทีได้ สหกรณ์ต้องจัดให้ผู้รับผิดชอบ ทำหนังสือรับรองสินค้าขาดบัญชี พร้อมทั้งให้มีผู้ค้ำประกันที่เชื่อถือได้ และกำหนดวิธีการให้ชำระคืนโดยเร็วที่สุด

(๔) ถ้าผู้รับผิดชอบไม่นำเงินมาชดใช้คืนทันทีและมีพฤติการณ์ที่จะไม่ชำระคืนแล้ว สหกรณ์ต้องจัดการร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนท้องที่ และมอบตัวให้เจ้าพนักงาน เพื่อดำเนินคดีอาญาโดยเร็ว ทั้งนี้สหกรณ์ต้องดำเนินการร้องทุกข์ ภายในระยะเวลา ๓ เดือน นับแต่วันรู้ว่าสินค้าขาดหายไป และรู้ตัวผู้ทุจริต

(๕) กรณีผู้กระทำความผิดได้หลบหนีไปก่อนแล้ว สหกรณ์ต้องร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนท้องที่ และขอให้พนักงานออกหมายจับผู้กระทำความผิด และถ้ามีทางกระทำได้ควรสืบเสาะหาที่อยู่ของผู้ต้องหาเพื่อนำเจ้าพนักงานจับตัวมาดำเนินคดีต่อไป แต่ถ้าจับตัวไม่ได้ และมูลค่าเสียหายมีจำนวนมาก สหกรณ์ควรดำเนินการฟ้องร้องทางแพ่ง เพื่อบังคับเอาทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด เท่าที่จะบังคับได้ หรือถ้ามีหลักทรัพย์ค้ำประกันหรือมีบุคคลค้ำประกันได้ต่อสหกรณ์ สหกรณ์ก็ควรฟ้องร้องดำเนินคดีทางแพ่ง เพื่อบังคับเอาหลักประกัน หรือแก่ผู้ค้ำประกันต่อไป

อนึ่งกรณีสหกรณ์ไม่ดำเนินคดีทางอาญา แต่ดำเนินการให้ผู้รับผิดชอบรับผิดทางแพ่งนั้น มีแนวปฏิบัติดังนี้

(๑) จัดให้ผู้รับผิดชอบทำหนังสือรับสภาพหนี้ในมูลค่าสินค้าที่ขาดหายไปคิดตามราคาขาย พร้อมทั้งให้สหกรณ์เรียกดอกเบี้ยสำหรับจำนวนเงินที่เสียหายในอัตราไม่ต่ำกว่าอัตราดอกเบี้ยที่สหกรณ์จะได้จากการนำเงินไปใช้หมุนเวียนในการดำเนินธุรกิจ นับแต่วันรับสภาพหนี้จนถึงวันชำระเสร็จสิ้น

(๒) ต้องจัดให้ผู้รับผิดชอบตั้งกล่าวหาหลักทรัพย์หรือบุคคลค้ำประกันไว้ด้วย

(๓) เมื่อล่วงเลยกำหนดเวลาชำระหนี้ตามหนังสือรับสภาพหนี้ และสหกรณ์ได้ติดตามทวงถามแล้ว ผู้รับผิดชอบไม่นำเงินมาชำระคืน ให้สหกรณ์ดำเนินการ